

Politica corectă hiperbolizată versus viața privată publică

I. „Avertizări privind teme sensibile”, „micro-agresiuni”, „tratarea catastrofică a realității”, „însușirea bunurilor simbolice ale minorităților”

În prima parte a acestui studiu sintetizez manifestările câtorva fenomene ale militanțismului identitar, unele legate în special de mediul universitar american, precum avertizările privind teme sensibile (*trigger warnings*), micro-agresiunile (*microaggressions*) și tratarea catastrofică a realității (*catastrophising*), așezate de Aaron R. Hanlon în categoria „politicii corecte hiperbolizate”¹. Un alt fenomen luat în considerație, care completează tipologia mai largă a „protejării identitare revendicative”² (în formularea lui Greg Lukianoff și Jonathan Haidt³) privește condamnarea „însușirii bunurilor simbolice ale minorităților” (*cultural appropriation*) de către majoritari⁴. Principiile și jurisprudența sistemului american al libertății de exprimare, bazat pe Primul Amendament, păreau să constituie o pavază față de formele excesive ale acestor coduri de limbaj, cel puțin în universitățile – și alte organizații – publice. În ciuda unor decizii ale curților bazate pe Primul Amendament, inclusiv în cazuri din sistemul de învățământ american, între care unele, începând cu anul 1989, au invalidat coduri de limbaj, mișcarea politicii corecte s-a dezvoltat.

Formele hiperbolizate enumerate mai sus au fost contestate nu doar din perspectiva libertății de exprimare, ci și cu argumente de tip pedagogic, psihologic și societal. Voi elabora în final un alt argument critic la adresa protejării identitare revendicative: conflictul cu „dreptul la viață privată publică”. În sensul acesteia, problematica creată de manifestările excesive ale corectitudinii politice nu produce doar o tensiune între libertate și demnitate, ci și o alta, în interiorul demnității însăși.

Avertizările privind teme sensibile

Avertizările privind teme sensibile (*trigger warnings*) constau în anunțarea unor subiecte percepute ca provocând reacții emoționale și fizice, greu de suportat, generate de suferințe și frici anterioare. Inițial, avertizările au apărut pe site-uri și forumuri de auto-ajutorare feministe

Profesor universitar, Școala Natională de Științe Politice și Administrative
editor.csi@gmail.com

Manuscris primit la 20 ianuarie 2017

¹ A.R. Hanlon, The Trigger Warning Myth, New Republic, August 14, 2015.

² Între variantele de traducere a sintagmei folosite de Haidt – „vindicative protectiveness” – asupra căroră am discutat: „protejare vindicativă”, „protejare identitară revendicativă” sau „protecționism identitar hipernormativist”, Liviu Andreescu a susținut-o pe cea de la mijloc – pe care am preluat-o în acest text.

³ G. Lukianoff and J. Haidt, The Coddling of the American Mind, *The Atlantic*, September 2015.

⁴ J.O. Young, Profound Offense and Cultural Appropriation, *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, No. 63, 2005, p. 135-146.

dedicate cititoarelor care aveau tulburări de stres post-traumatic. Prezentările grafice ale violenței sexuale le puteau aprinde victimelor amintiri dureroase sau atacuri de panică⁵. Site-urile cu avertizări privind teme sensibile s-au extins acoperind din ce în ce mai multe criterii. O listă de „Tags (TW)” de pe site-ul (<http://trigger-warnings.tumblr.com/tags>), cu câteva zeci de tipuri de atenționări menite să avertizeze asupra conținutului filmelor sugerează inflația – de tip pantă alunecoasă – pe care o propune o astfel de paradigmă⁶.

În ultimul deceniu, cereri pentru introducerea de avertizări privind teme sensibile au ajuns o chestiune curentă în sistemul universitar american⁷. Când ne referim la „avertizări privind teme sensibile” în contextul acestei analize, nu includem tratarea unor cazuri individuale propriu-zis patologice în care apar avertizări motivate de stresul post-traumatic – obiect al terapiei psihiatrice. Analiza noastră nu se referă nici la acel gen de introduceri pe care un profesor are motive să le facă, din motive pedagogice, în cazul prezentării unor texte deconcertante, introduceri echivalente doar forțat cu avertizările din categoria protejării identitare revendicative⁸. Subiectul avertizărilor privind teme sensibile luate în considerare

⁵ American Association of University Professors (AAUP), On Trigger Warnings, August 2014 (<https://www.aaup.org/report/trigger-warnings>) – accesat 15 ianuarie 2017.

⁶ Lista pe care o reproducem în originalul englez (așa cum vom face și în alte câteva cazuri în care particularitățile de limbaj sunt decisive) începe cu 9/11 și urmează pe litere: *A*: ableism, abusive relationship, ageism, alcoholism, amputation, animal abuse, animal death, animal violence; *B*: bestiality, blood (gore), blood (minor), bodies/corpses, body horror, bones (animal), bones (human), branding, bullying; *C*: cannibalism, car accident, child abuse, childbirth, classism, cyberbullying; *D*: death/dying, death penalty, decapitation, dental trauma, domestic abuse (emotional), domestic abuse (physical), domestic abuse (sexual), domestic abuse (verbal), drinking (heavy), drinking (recreational), drug use (intravenous), drug use (mentioned), drug use (on-screen), drug use (prescription); *E*: eating disorder, ED (anorexia), ED (binge eating), ED (bulimia); *F*: fatphobia, forced captivity; *G*: graphic sex, guns; *H*: holocaust (denial), holocaust (discussion), holocaust (images), homophobia, hospitalisation, hostages, hunting; *I*: insects, incest; *K*: kidnapping; *M*: medical procedures, murder, murder (attempted); *N*: nazi paraphernalia, needles; *O*: overdose (accidental), overdose (fatal), overdose (intentional); *P*: pedophilia, poisoning, pregnancy, prostitution, PTSD; *R*: racism, rape, rape (attempted), ritualistic self-harm; *S*: scarification, self-harm, self-harm (cutting), serious injury, sexism, sexual abuse, skeletons, skulls, slavery, slurs, smoking, snakes, spiders, suicide, suicide (attempted), suicidal images, suicidal thoughts, swearing; *T*: terminal illness, terrorism, torture, torture (sexual), trans rejection/misgendering, transphobia; *V*: violence, vomit; *W*: warfare, weapons.

⁷ Între universitățile unde au apărut mobilizări ample ale studenților pentru introducerea de avertizări privind teme sensibile (mai ales cu referire la rasă și sexualitatea) se numără Universitatea Californiei din Santa Barbara, Colegiul Oberlin, Universitatea Rutgers, Universitatea din Michigan, Universitatea George Washington, Colegiul Bryn Mawr, Colegiul Scripps, Colegiul Wellesley (*I. Sturgis*, Warning: This Lesson May Upset You, Chronicle of Higher Education. Supplement Convergence Diversity & Inclusion, March 18, 2016, p. 33-35).

⁸ A se vedea în acest sens textele introduse „în mod deliberat” de *Aaron R. Hanlon* în *syllabus*-ul după care predă la universitate (păstrăm formularea engleză): „a pair of poems about impotence and premature ejaculation; a satire about slaughtering human infants and feeding them to «persons of quality and fortune»; a poem that uses the c-word twice in a mere 33 lines, and describes King Charles II in coitus with his mistress with the phrase «his dull, graceless bollocks hang an arse»; a novel in which a wealthy man gets his maid to marry him by kidnapping her and continually cornering her with unwanted sexual advances; a graphic history of the torture methods and other cruelties done to African slaves leading up to the Haitian Revolution; a poem written in the voice of a male domestic servant and attempted rapist contacting his victim from prison” (*A.R. Hanlon*, op. cit.). La un astfel de *syllabus*, avertizările nu sunt, cum spune Hanlon, „sfârșitul unei conversații dificile, ci, mai des, începutul uneia noi”.

aici este de natură politico-socială (și nu patologică), conectat la problematica tratării diversității în democrații.

Câteva exemple sunt sugestive pentru nevoia diferențierii între dimensiunea medicală și cea politică a fenomenului. În luna februarie 2014, liderii studenților de la Universitatea California, Santa Barbara au adoptat o rezoluție prin care cereau oficialilor instituției să introducă avertizări la *syllabus* în scopul evitării simptomelor de tip „Tulburare de Stres Post-traumatic” – precum la prezentarea unor filme cu „insinuări de hărțuire sexuală” și „imagini care descriu un viol”⁹. Colegiul Oberlin a publicat un document oficial care îi sfătuia pe profesori să devină conștienți de fenomenele rasismului, apartenenței de clasă, sexismului, heterosexismului, discriminării pe motiv de transsexualitate și dizabilități și ca urmare să elimine pasajele care nu aduc o contribuție directă la educație și eventual, să dezvolte o politică a avertizărilor privind teme sensibile¹⁰. Astfel, cartea lui Chinua Achebe, *Things Fall Apart*, ar trebui să fie introdusă printr-o avertizare pentru studenții „care au trăit rasismul, colonialismul, persecuția religioasă, violența și suicidul”. Tot în luna februarie 2014, un student din al doilea an al Universității Rutgers solicitase introducerea unei avertizări în cazul cărții lui F. Scott Fitzgerald, *The Great Gatsby*, care să conțină referințele: „TW: suicid, abuz domestic și violență grafică”¹¹.

Alt exemplu tipic pentru problematica avertizărilor privind teme sensibile, a stilului și a radicalității lor, este acțiunea unor studenți ai Universității din Columbia, New York, din anul 2015. La studiul miturilor Persefonei și a lui Daphne, cu reprezentări de viol și agresiune sexuală, o studentă care fusese la un moment asaltată sexual s-a plâns de faptul că profesorul s-a concentrat asupra frumuseții limbii și splendorii imaginilor din text și că „nu s-a simțit în siguranță în clasă”. Ea s-a adresat Consiliul Consultativ de Politici Multiculturale¹² al universității care a susținut poziția studentei și a altor colegi. Consiliul a apreciat că „Metamorfozele” lui Ovidiu „la fel ca multe alte texte din canonul occidental, conține materiale ofensatoare care produc reacții individuale și marginalizează identitatea studenților din clasă. Aceste texte, împodobite cu istorii și narațiuni de natură exclusivistă și opresivă pot fi cu greu citite și discutate de un supraviețuitor al unei traume, de o persoană de culoare sau un student care provine dintr-o familie cu venituri mici”¹³. Concluzia:

Elevii au dreptul să se simtă în siguranță în clasă, ceea ce implică faptul că au nevoie de un mediu de învățare care recunoaște multitudinea identității lor. MAAB s-a întâlnit cu

⁹ Post-Traumatic Stress Disorder – a se vedea *J. Jarvie*, Trigger Happy, New Republic, March 4, 2014 (<https://newrepublic.com/article/116842/trigger-warnings-have-spread-blogs-college-classes-thats-bad>) – accesat 15 ianuarie 2017.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*.

¹² Consiliul Consultativ de Politici Multiculturale (Multicultural Affairs Advisory Board/MAAB) „este un grup de advocacy menit să asigure că Universitatea Columbia este atrăgătoare și sigură pentru studenți indiferent de istoriile lor. În acest an, am explorat posibilele intervenții privind cursurile de bază, la care se fac în mod obișnuit greșeli în luarea în considerare a identității studenților. Dincolo de textele propriu-zise, discuțiile din timpul orelor pot ignora impactul pe care canonul occidental l-a avut și continuă să îl aibă asupra grupurilor marginalizate” (*K. Johnson, T. Lynch, E. Monroe, and T. Young*, Our identities matter in Core classrooms, Columbia Spectator, April 30, 2015) (<http://columbiaspectator.com/opinion/2015/04/30/our-identities-matter-core-classrooms>) – accesat 16 ianuarie 2017.

¹³ *Ibidem*.

administrația și facultatea în Centrul pentru Curriculum-ul de Bază pentru a stabili modul de a crea un astfel de cadru. Consiliul a recomandat trei măsuri: în primul rând, ne-am propus inițierea de către Centru [1 pentru Curriculum-ul de Bază] a unei scrisori adresate personalului facultății cu privire la potențialele avertizări privind teme sensibile și sugestii privind modul de sprijinire a studenților care au nevoie de ele. Apoi, am notat necesitatea unui mecanism prin care studenții să comunice preocupările lor, în mod anonim, profesorilor, precum și un mecanism de mediere în cazul studenților care au dezacorduri legate de identitate cu profesorii lor. În cele din urmă, Centrul ar trebui să înființeze un program de formare pentru întregul personal didactic, incluzând profesorii și instructorii, care să le permită participarea în mod constructiv la conversații care îmbrățișează toate identitățile, promovează cele mai bune practici și analizează critic modul în care adaptează curriculum-ul de bază pentru studenții lor¹⁴.

Procedura avertizărilor privind teme sensibile promovată în mediile studențești a fost legitimată de teoreticieni ai multiculturalismului care au urmat mișcarea pro-avertizare, foarte activă în campusuri¹⁵.

Cererile de avertizări privind teme sensibile din sistemul universitar american au fost însoțite, permanent, de contestații. Referindu-se la solicitarea studenților de la Columbia University sintetizată mai sus, de a întâmpina piesele lui Ovidiu cu avertizări, Michael E. Miller a comentat: „Mitologia grecească a fost istorisită de mii de ani în sute de limbi, în zeci de țări și a marcat nenumărate opere de artă. Ea este considerată o piatră de temelie culturală pentru civilizația occidentală: o parabolă despre putere, poftă și durere. Iată, acum, ea ar putea primi un tratament cum nu s-a întâmplat niciodată anterior: să fie întâmpinată cu avertismente”¹⁶.

Universitarilor care contestă fenomenul avertizărilor privind teme sensibile li se adaugă ziaristiile unor mass media prestigioase, cu impact asupra dezbaterii publice. La 19 mai 2014, în *Los Angeles Times*, Jonah Goldberg numea propagarea avertizărilor privind teme sensibile, „un cancer care se propagă în campusurile universitare”. Felul în care se dezvoltă fenomenul ar „duce la o adevărată nebunie”¹⁷.

Mobilizarea studenților pentru introducerea de avertizări privind teme sensibile, împreună cu alte măsuri de întâmpinare a sensibilităților identitare a continuat în ciuda acestor critici ferme. În luna decembrie 2015, elevii de la aproximativ 80 de școli la nivel național depuseseră liste cu cereri adresate universităților solicitând noi decani și președinți, curricula mai globalizate la colegiile cu profil artistic și aprobarea de „spații sigure” pentru grupurile minoritare¹⁸. Și din nou, reflux după flux. În luna august 2016, la reluarea noului an universitar, Universitatea din Chicago a anunțat studenții că:

una dintre caracteristicile definitorii ale Universității din Chicago este angajamentul nostru față de libertatea de gândire și de exprimare. [...] Membrii comunității noastre sunt încurajați să

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ A. Fleras, *Theorizing Micro-aggressions as Racism 3.0: Shifting the Discourse*, *Canadian Ethnic Studies*, vol. 48 Issue 2, 2016.

¹⁶ M.E. Miller, *Columbia students claim Greek mythology needs a trigger warning*, *The Washington Post*, May 14, 2015.

¹⁷ J. Goldberg, *The peculiar madness of „trigger warnings”*, *Los Angeles Times*, May 19, 2014.

¹⁸ L. Crocker, *Students Won the Campus Culture War*, *The Daily Beast*, August 23, 2016 (<http://www.thedailybeast.com/articles/2016/08/23/did-students-win-the-campus-culture-wars.html>) – accesat 16 ianuarie 2017.

vorbească, să scrie, să asculte, să provoace și să învețe fără teama de cenzură. Atitudinea civilizată și respectul reciproc sunt vitale pentru noi toți, iar libertatea de exprimare nu înseamnă libertatea de a hărțui sau de a amenința pe alții. Veți descoperi că ne așteptăm ca membrii comunității noastre să fie angajați în dezbateri riguroase, în discuții și chiar și în dezacorduri. Uneori, aceasta s-ar putea să vi se pară provocator și chiar să vă producă un disconfort. Angajamentul nostru pentru libertatea academică înseamnă că noi nu acceptăm așa-numitele „avertizări privind teme sensibile”, nu anulăm invitațiile făcute unor vorbitori deoarece subiectele lor s-ar putea dovedi controversate, nu aprobăm crearea unor „spații sigure” intelectual în care indivizii să se poată retrage pentru a nu intra în contact cu idei și perspective în contradicție cu cele ale lor.

Având în vedere complexitatea situațiilor din sistemul universitar american, în anul 2016 nu putem vorbi despre un statut clar al fenomenului avertizărilor privind teme sensibile. Implicațiile instalării noii Administrații Trump asupra comunității academice sunt și ele greu de apreciat. Înfrentarea între studenți cu orientări politice diferite duce uneori la mistificări ori la confuzii¹⁹. Mass media reflectă la rândul ei controversele. Unii autori dezmint chiar că ar exista un fenomen privind solicitarea și introducerea de avertismente pe măsura celui sugerat de organizațiile profesionale ori de mass media²⁰. Alții îl afirmă și îl judecă ca un fapt indubitabil. În dezbateră din 13 septembrie 2016, din ziarul *The New York Times*, privitoare la avertizările pe teme sensibile din sistemul universitar american, Richard J. McNally, profesor de psihologie și directorul clinicii de training al Departamentului de Psihologie al Universității Harvard, a sintetizat poziția sa critică în articolul cu titlul tranșant: „If You Need a Trigger Warning, You Need P.T.S.D. Treatment”²¹. Mai elaborat:

...avertizările privind teme sensibile sunt contra-terapeutice deoarece încurajează evitarea amintirii traumelor, iar evitarea menține P.T.S.D. Reacțiile emoționale severe declanșate de materialele de curs semnalizează că studenții au nevoie să acorde prioritate sănătății mentale și să obțină terapii cognitiv-comportamentale, terapii bazate pe dovezi, care îi vor ajuta să depășească P.T.S.D. Aceste terapii implică expunerea treptată, sistematică a amintirilor traumatice până când se va diminua capacitatea lor de declanșare a stresului. Mai degrabă decât emițând avertismente, universitățile pot acționa cel mai bine în serviciul studenților prin

¹⁹ Site-ul (<http://www.campusreform.org>), critic la adresa politicilor universitare tip micro-agresiuni, a selectat un număr de idei de pe blogul „Employee Forum website” prezentându-le drept cerințe ale politicilor Universității North Carolina. Acestea erau, conform replicii postate pe site, compilații de subiecte din diferite publicații academice „menite să răspundă interesului membrilor Forumului pentru subiectul micro-agresiunilor”, dar care nu reprezentau nici ghiduri, nici politica Universității. Lista rămâne semnificativă: evitarea formulărilor soț/iubit bărbat etc. (pentru a asigura neutralitatea de gen); evitarea complimentului prin care se laudă pantofii unei femei (care ar accentua asupra portului în dauna inteligenței); referirea la jucarea unor meciuri de golf în timpul vacanței (care ar sugera disponibilitatea pentru jocuri specifice persoanelor bogate); punerea unei întrebări de genul „De unde vii?” (căci ar sugera că nu ești american și nu aparții acestei comunități) ș.a.

²⁰ K. LaCapria, University of Chicago Issues Trigger Warning About Trigger Warnings, August 25, 2016 (<http://www.snopes.com/2016/08/25/university-of-chicago-trigger-warnings/#>). Autoarea invocă un sondaj al Coaliției Naționale împotriva Cenzurii care ar fi arătat, contrar altor cercetări, că răspândirea fenomenului avertizărilor în universitățile americane este mult mai scăzută decât o sugerează articolele dedicate temei în mass media.

²¹ „Dacă ai nevoie de o avertizare privind teme sensibile, ai nevoie de un tratament P.T.S.D.”

facilitarea accesului la tratamente eficiente și confirmate pentru P.T.S.D. și alte probleme de sănătate mintală²².

În aceeași dezbatere, Sofie Karasek, directoarea organizației „Oprți Violul în Campusuri” a susținut: „Credeți-mă, avertizările sunt folositoare”²³. Elana Newman nu ajunsese la vreo concluzie dacă avertizările sunt ori nu utile, dar mai mulți dintre studenții cu care lucra s-au arătat recunoscători pentru introducerea lor²⁴.

Micro-agresiuni

Micro-agresiunile au fost descrise ca expresie a unui rasism „de zi cu zi”, manifestat prin „(a) integrarea noțiunilor rasiste socializate în sensuri care fac aceste practici imediat definibile și gestionabile, (b) asimilarea practicilor cu implicații rasiste care devin familiare și repetitive și (c) actualizarea relațiilor rasiale și etnice prin transformarea lor într-o rutină sau în practici familiare situațiilor curente”²⁵. Fenomenul ar reflecta o filozofie a vieții sociale descrisă în termeni de putere, în context, de putere a limbajului care nu se exercită prin cuvinte ce rănesc, ci prin pattern-uri de putere perpetuate prin jocul cuvintelor în discursurile și practicile de zi cu zi²⁶. Micro-agresiunile se manifestă prin conotații subtextuale enunțate într-un mod neutru din punct de vedere rasial care operează prin lipsă de acțiune, tăcere, neglijență și indiferență²⁷. Ele nu intenționează să ofenseze, iar autorii nu conștientizează faptul că aceste manifestări pot să afecteze anumite grupuri sensibile²⁸. La un interval de peste 25 de ani de la enunțarea tezelor sale de către Bourdieu, Augie Fleras avea să sublinieze aspectul aflat în atenția savantului francez și pe care îl considerăm un principiu definițional: „Manifestările tind să fie nepremeditate, în loc să fie calculate la rece, motivate direct de intenția insultării, a nedreptății sau a încălcării principiilor, precum au fost acestea înrădăcinate în lipsa de respect a vieții sociale de zi cu zi”²⁹.

În cele ce urmează, când facem referire aici la micro-agresiuni, excludem situațiile în care apar acte de ostilitate rasistă ori etnică acoperite printr-un limbaj ipocrit³⁰.

²² R.J. McNally, If You Need a Trigger Warning, You Need P.T.S.D. Treatment, The New York Times, September 13, 2016 (<http://www.nytimes.com/roomfordebate/2016/09/13/do-trigger-warnings-work/if-you-need-a-trigger-warning-you-need-ptsd-treatment>) – accesat 25 ianuarie 2017.

²³ S. Karasek, Trust me, trigger warnings are helpful”, The New York Times, September 13, 2016 (<http://www.nytimes.com/roomfordebate/2016/09/13/do-trigger-warnings-work/trust-me-trigger-warnings-are-helpful>).

²⁴ E. Newman, It just seems like the right thing to do, The New York Times, September 13, 2016 (<http://www.nytimes.com/roomfordebate/2016/09/13/do-trigger-warnings-work/it-just-seems-like-the-right-thing-to-do>) – accesat 25 ianuarie 2017.

²⁵ P. Essed, Understanding Everyday Racism: An Interdisciplinary Theory, Sage: Newbury Park, 1991, p. 5. Fenomenul a început să fie studiat încă din anii 1960 (a se vedea C. Pierce, C. 1969. Is Bigotry the Basis of the Medical Problem of the Ghetto?, în J. Norman (ed.), Medicine in the Ghetto, Meredith Corporation, New York, 1969, p. 301-314).

²⁶ Pierre Bourdieu, Language and Symbolic Power. Harvard University Press, Boston, 1991.

²⁷ Jane H. Hill, The Everyday Language of Racism, Wiley-Blackwell: Oxford, 2008.

²⁸ D.W. Sue, Microaggressions and Marginality: Manifestation, Dynamics, and Impact. Wiley, 2010.

²⁹ A. Fleras, op. cit., p. 4.

³⁰ Sunt și autori apreciază că micro-agresiunile reprezintă aspecte neîndoielnice ale rasismului, „de multe ori subtile”, dar pot fi „de asemenea, flagrante” (L.P. Huber & D.G. Solorzano, Racial microaggressions as a tool for critical race research, Race Ethnicity and Education, 2014, p. 17) – (<http://dx.doi.org/10.1080/13613324.2014.994173>) – accesat 26 ianuarie 2017.

Augie Fleras a ales pentru „teoretizarea” fenomenului micro-agresiunilor un exemplu preluat din Derald Wing Sue *et alii*³¹. Doi americani, unul afro-american, celălalt de origine asiatică au urcat într-un avion mic, cu un singur rând de scaune pe o parte, cu două rânduri, pe cealaltă, într-un zbor de la Boston la New York. Au luat loc pe scaunele aflate mai în față. În ultimul moment, sosesc trei bărbați albi care se așează în fața primilor doi veniți. Înainte de decolare, stewardesa îi roagă pe afro-american și pe asiatic să se așeze în partea din spatele avionului pentru a echilibra mai bine greutatea. Ambii reacționează nervoși la cererea de a „sta la partea din spate a autobuzului”³². Declară, indignați, că sunt tratați ca cetățeni de categoria a doua. La urma urmei, ei au urcat la bordul avionului înaintea călătorilor albi. Însoțitoarea de bord este la rândul ei indignată de acuzații. Se referă la responsabilitatea ei de a asigura siguranța zborului prin redistribuirea greutății. Susține chiar că a avut în vedere și interesul lor, de a avea mai mult spațiu și intimitate. Încercările de explicare reciprocă nu au dus decât la o creștere a confruntării.

„A fost însoțitoarea de bord vinovată de micro-agresiuni, și anume, acele insulte subtile și insinuări ascunse pe care minoritățile rasiale le interpretează ca micro-rasisme indiferent de intenția făptuitorului sau conștientizarea de către el a ce se întâmplă?”, întreabă cercetătorul. Și răspunde: „Dovezile sugerează că da, iar referirea la micro-agresiunile rasiale poate reprezenta «o nouă față a rasismului», care evită limbajul fâțiș al exclusivismului pentru a îl înlocui cu acele coduri secrete percepute ca micro-agresiuni pentru a comunica neplăcerea sau aversiunea”³³.

Pentru a stabili anvergura situațiilor tratate drept micro-agresiuni, Augie Fleras a propus următorul tabel:

Tabel 1 – Example of micro-agresiuni rasializate³⁴

Expression by transgressor	Interpretation by the micro-aggressed
Where are you really from?	You are a perpetual alien because of appearances
Those people....	„Outing” the other as remote or removed

³¹ *D.W. Sue et alii*, Racial Microgressions in Everyday Life: Implications for Clinical Practice, *American Psychologist*, vol. 62, no. 4, 2007, p. 271-286.

³² Referire la obligarea persoanelor de culoare din Statele Unite, în perioada tratării lor discriminatorii, de a ocupa locurile din spatele autobuzelor.

³³ *A. Fleras*, op. cit., p. 2.

³⁴ Termenul folosit în original este „racialized” – deci „care sunt tratate rasist”, formularea pentru care voi utiliza, ca variantă românească, un cuvânt *ad hoc*: „rasializat”. Motivația acestei noțiuni constă în faptul că, în interpretarea canonică, rasele nu există, ci reprezintă doar o viziune asupra grupărilor umane ca „rase” – percepere artificială, în dezacord cu concluziile biologiei. Multe exemple din tabel privesc genul/orientarea sexuală. Trimiterile sunt „rasializate” în sensul că autorii tratează identitatea de gen/orientarea sexuală ca un determinism biologic care separă persoanele în „superioare” și „inferioare”. Pe de altă parte, perceperea faptelor ca „rasializate” întrucât „cuvintele și limba nu sunt nici neutre ideologic, nici emițătoare mecanice de informații rupte de gândire” (conform lui *A. Fleras*, op. cit., p. 5) duce la o extensie constantă a situațiilor aflate sub veghea suspiciunii. Un exemplu este distincția dintre „hărțuirea sexuală” și „comportamentul sexual inadecvat” (sexual misconduct), cu implicații complexe în special asupra vieții universitare (a se vedea în acest sens *R. Hanley*, Title IX, Sexual Harassment, and Academic Freedom: What No One Seems to Understand, în *AAUP Journal for Academic Freedom*, vol. 6, 2015, p. 1-7). Nu am tradus în română enunțurile americane din tabel întrucât formularea originară, „sunetul limbii” sunt importante pentru nuanțe; constituie materia care generează conflictul dintre intenție și receptare.

Expression by transgressor	Interpretation by the micro-aggressed
You speak good English	Who would have thought you could be so articulate, especially since eloquence is beyond the intellectual reach of your kind
You are a credit to your race	Your group is usually not this smart
When I look at you, I don't see race	Denying identity and people's lived-experiences
There is only one race, the human race	Denying the person as a racial/cultural being
Clutching a purse more tightly	Criminal alert!
Following a customer of color in a store	Acting on stereotypes („criminalized while shopping”)
Being ignored at a counter	You are less valued/whites get preferential treatment
Taxi passes a racialized person for a white fare	You are dangerous, you are a 2 nd class citizen
I'm not racist, I have black friends	Friendships do not exclude micro-aggressions
As a women, I know what you are experiencing	I can't be a racist because I'm like you
Everyone can succeed if they work hard enough	Minorities are lazy or incompetent
It's post racial society	Race is irrelevant to success; accept blame
Asking minority person to settle down, be quiet	Pathologizing communication styles
Mistaking a racialized minority for service worker	Minorities occupy menial jobs

Adaptat după D.W. Sue *et alii* 2007;

Recunoscând posibilitatea unor critici posibile la seria lui de interpretări, Augie Fleras susține că teoretizarea micro-agresiunilor ca „rasism de nivelul 3.0” oferă o „lentiță inovatoare” pentru punerea în evidență a acelor rasisme implicite care se manifestă prin micro-agresiunile prezente în viața de zi cu zi³⁵. În paradigma micro-agresiunilor, rasismul nu mai e definit în sensul clasic, al intenției, ci prin impact. Nu rezultă dintr-o evaluare „obiectivă” formală și abstractă, ci din experiențele trăite ale oamenilor. Nu reflectă condițiile de manifestare, ci revendicările subiecților. Nu reprezintă o realitate statică și obiectivă (rasismul ca „substantiv”), ci un proces dinamic interactiv (rasismul ca „verb”). Și iată o interpretare cheie:

Caracteristica definitorie a micro-agresiunilor ca rasism de nivelul 3.0 merge dincolo de subtilitatea bâiguiei sau naivității celui responsabil. Centralitatea sa rezidă în privilegierea realităților inter-subiective ale micro-agresațiilor prin prioritizarea interpretării acestor oameni reduși la tăcere, în fapt reorientarea analizei într-o abordare post-positivistă. Valoarea [înțelegerii în termeni de micro-agresiuni] reflectă credința în creștere că victimele rasismului

³⁵ Augie Fleras invocă în sprijinul său studiul lui *Lindsay Perez Huber* și *Daniel D. Solorzano*: *Racial Microaggressions as a Tool for Critical Race Theory, Race Ethnicity and Education* vol. 18, no. 3, 2014, p. 297-320.

ar trebui să aibă ultimul cuvânt în definirea a ce înseamnă rasism și care este impactul acestuia asupra vieții lor³⁶.

Fenomenul micro-agresiunilor s-a regăsit în politica „spațiilor sigure” din campusuri, forumuri de întâlnire pentru studenți menite să asigure respectul pentru diversitate și incluziune. În numele „spațiilor sigure” a fost cerută eliminarea finanțării acelor publicații studentești care critică mișcări de culoare tip „Black Lives Matter”, ori respingerea prezenței presei la manifestări – vezi cazul protestelor de la Universitatea Missouri, din 2015³⁷. Este motivul pentru care autorii liberali au descris „spațiile sigure” drept un eufemism pentru segregare și cenzură³⁸.

Și câteva universități au întâmpinat spațiile sigure cu aceeași interpretare. În anul 2015, Universitatea din Chicago a anunțat angajamentul instituției pentru „libertatea academică [care] înseamnă că nu acceptăm așa-numitele «avertizări privind teme sensibile», anularea unor invitații pe motiv că subiectele vorbitorilor s-ar putea dovedi controversate, crearea unor «spații sigure» intelectual în care indivizii se pot retrage din fața ideilor și perspectivelor care intră în contradicție cu cele ale lor”. În contextul alegerilor din 2016 și urmare a rezultatelor lor, conducerea Universității a ținut să reasigure pe studenți privind dubla natură a angajamentului pentru „cele două valori fundamentale ale Universității – promovarea unui mediu de exprimare liberă și discursul deschis; asigurarea faptului că diversitatea și includerea sunt caracteristici esențiale ale comunității și ale interacțiunilor noastre din campus și dincolo de el”³⁹.

Tratarea catastrofică a realității

Un fenomen pe care Greg Lukianoff și Jonathan Haidt l-au asociat avertizărilor privind teme sensibile și micro-agresiunilor în articolul lor asupra „alintării minții americane” este cel al tratării catastrofice a realității. Fenomenul ca atare face parte din categoria tulburărilor cognitive de cunoaștere și constă în precizarea unui rezultat negativ și așteptarea ca, dacă acesta se va întâmpla, el va atinge o dimensiune catastrofică⁴⁰. În literatura psihologică tratarea catastrofică a realității a primit diferite interpretări: ca risc pentru dezvoltarea personală (Aaron T. Beck)⁴¹; ca mecanism de evitare a suferinței (Vlaeyen și Linton)⁴²; ca proces de evaluare a pericolului (de către Severeijns *et alii*⁴³).

³⁶ Flores asociază acestei interpretări cu ample consecințe pe *Pauline Beharry* și *Crozier Sharon* (a se vedea *Using Phenomenology to Understand Experiences of Racism for Second-Generation South Asian Women*, în *Canadian Journal of Counselling* vol. 42, no. 4, 2008, p. 262-271) și pe *Derard Wing Sue* (a se vedea *Can Racism Be Accidental? Interview with Sarah Harmpson*, *Globe and Mail*, 9 July 2016).

³⁷ *J.M. Vaughn*, *Mizzou Protesters: Stay Out of Our „Safe Space” or We’ll Call the Cops*, 11.09.2015 (<http://www.thedailybeast.com/articles/2015/11/09/mizzou-protesters-to-media-stay-out-of-our-safe-space-or-we-ll-call-the-cops.html>) – accesat 26 ianuarie 2017.

³⁸ *L. Crocker*, *Students Won the Campus Culture War*, *The Daily Best*, 23.08.2016 (<http://www.thedailybeast.com/articles/2016/08/23/did-students-win-the-campus-culture-wars.html>).

³⁹ Mesaj postat pe 14 noiembrie, 2016 (<https://cs1.uchicago.edu/announcement/message-president-and-provost>) – accesat 26 ianuarie 2017.

⁴⁰ *A. Boyes*, *The Anxiety Toolkit: Strategies for Fine-Tuning Your Mind and Moving Past Your Stuck Points*, Penguin Publishing Group, New York, 2015.

⁴¹ *A.T. Beck*, *Cognitive therapy and the emotional disorders*. International Universities Press Beck, New York, 1976; *A.T. Beck et alii*, *Cognitive therapy for depression*, Guilford Press, New York, 1979.

Greg Lukianoff și Jonathan Haidt descriu manifestarea acestui fenomen în sistemul universitar american, printre altele, drept retorică catastrofică și filtrare a realității⁴⁴. Iată câteva exemple. Conducerea administrativă a Colegiului Bergen Community, din New Jersey l-a suspendat pe profesorul Francis Schmidt după ce acesta depusese o plângere împotriva instituției la sfârșitul unui an sabatic cu motivația: profesorul postase o imagine a fiicei sale care o arăta pe aceasta într-o asană de yoga, purtând un tricou pe care era preluat un citat din *Game of Thrones*: „Voi lua ceea ce este al meu cu foc & sânge”. În interpretarea administrației, respectivul citat adresa o amenințare la adresa sa – în particular, cuvântul „foc” s-ar fi referit la o armă tip AK-47.

Un student de la Universitatea de Stat Valdosta, din Georgia a fost expulzat pe motiv că fotomontajul său prin care protesta împotriva construirii unui garaj reprezenta o amenințare la adresa vieții președintelui universității. Fotomontajul descrisese garajul ca o „aducere aminte”, glumă cu care întâmpinase declarația pretențioasă a președintelui universității de a vedea în garaj o parte a moștenirii sale.

Un ultim exemplu: la Universitatea din Florida, în 2013, un instructor a fost suspendat după ce un student îl reclamase acuzându-l de un comentariu amenințător la adresa lui. Instructorul explicase auditoriului că prezintă un material dificil, iar când observase privirea îndurerată de pe fețele studenților, făcuse o glumă. „Dragilor, arătați ca și cum aceste întrebări v-ar sufoca”.

Concluzia lui Greg Lukianoff și Jonathan Haidt: „Toate aceste tipuri de acțiune ne dau o lecție: oameni inteligenți reacționează exagerat la un discurs inofensiv, transformă mușuroaiele de cârțiță în munți și caută să pedepsească orice persoană ale cărei cuvinte îl fac pe altcineva să se simtă inconfortabil”⁴⁵.

Exemplele celor doi cercetători nu se referă direct la temele diversității și identității, dar lor le pare evident că tratarea catastrofică a realității este implicată și în avertizările privind teme sensibile, și în micro-agresiuni. Modelul lui Michael Sullivan *et alii*, privind „sensibilizarea grupului”⁴⁶, conceptualizează tratarea catastrofică a realității prin accentuarea importanței contextului social⁴⁷. Oamenii cu acest comportament exagerează expresiile lor de suferință pentru a maximiza sprijinul social oferit lor. Un caz foarte expresiv – „suprerealist”, îl califică Lukianoff și Haidt – pentru asocierea dintre invocarea suferinței și mobilizarea socială a avut loc la Universitatea Brandeis, în luna aprilie 2015. Asociația studenților americani de origine asiatică a pus în holul instituției o instalație gândită să ducă la conștientizarea micro-agresiunilor cărora ei le sunt victime. Instalația vizualiza tipuri de

⁴² J.W. Vlaeyen, S.J. Linton, Fear-avoidance and its consequences in chronic musculoskeletal pain: a state of the art, *Pain*, vol. 85, No. 3, 2000, p. 317-332.

⁴³ *Severeijns et alii*, The causal status of pain catastrophizing: an experimental test with healthy participants, *European Journal of Pain*, 2005, vol. 9, p. 257-265.

⁴⁴ G. Lukianoff and J. Haidt, op. cit.

⁴⁵ G. Lukianoff and J. Haidt, op. cit.

⁴⁶ Aceasta este traducerea pe care am ales-o pentru „the communal coping model”, definită ca „tactică de exprimare a durerii menită să obțină asistență și empatie din partea celorlalți” (conform J.W. Burns, J.I. Gerhart, K.M. Post, D.A. Smith, L.S. Porter, E. Schuster, A. Buvanendran, A.M. Frasz, F.J. Keefe, The Communal Coping Model of Pain Catastrophizing in Daily Life: A Within-Couples Daily Diary Study, în *Pain*, Nov. 2015).

⁴⁷ Sullivan *et alii*, Theoretical perspectives on the relation between catastrophizing and pain, în *Clinical Journal of Pain*, nr. 17, p. 52-64.

micro-agresiuni, precum „Nu-i așa că ești bun la matematică?”; „Eu nu percep rasele! Nu disting rasa”. Dar alți americani cu origine asiatică au perceput acel aranjament, el însuși, drept o micro-agresiune. Asociația a retras instalația, iar președintele ei a trimis un email cerând scuze studenților care s-au simțit răniți de conținutul micro-agresiunilor. Istoria punctează asocierea dintre tratarea catastrofică a realității și avertizările privind teme sensibile.

Însușirea simbolurilor culturale

Un alt fenomen de natura protejării identitare revendicative, subiect de dezbatere în universitățile americane, este cel al însușirii simbolurilor culturale⁴⁸, definită ca utilizare a proprietății intelectuale, a cunoștințelor tradiționale, a expresiilor culturale sau artefactelor din culturi străine fără permisiune. Fenomenul poate include utilizarea neautorizată a dansului dintr-o altă cultură, a portului, a muzicii, limbii, folclorului, bucătăriei, medicinei tradiționale, a simbolurilor religioase. Însușirea simbolurilor culturale este privită ca dăunătoare în special atunci când sursa este un grup minoritar care a fost oprimat sau exploatat ori atunci când simbolul este deosebit de sensibil, precum în cazul obiectelor sacre⁴⁹.

Un exemplu de punere în discuție a însușirii simbolurilor culturale este găzduirea de către Consiliul Universității Stanford a unei dezbateri motivate de protestele împotriva unei acțiuni de strângere de fonduri organizat de sororitatea Pi Phi Beta⁵⁰. Evenimentul folosește drept cadru sărbătoarea „Cinco de Mayo”, o celebrare mexicană⁵¹. Studenții mexicani s-au declarat „frustrați să vadă frumoasa lor cultură redusă la câteva elemente de recuzită – sombrero, mustăți false, poncho și tequila”. Acest lucru „trivializează și schematizează aspecte importante ale culturii mexicane, mai ales atunci când oamenii care se îmbată și poartă mustăți false ar putea să spună cu greu ce reprezintă cu adevărat Cinco de Mayo și ce a însemnat ea inițial”⁵². Acțiunea sororității Pi Phi Beta a fost prezentată în presa studențească prin cuvinte severe – precum în titlul: „Cinco de Mayo insanity continues: Stanford fraternities and sororities endure «cultural appropriation» scolding”⁵³.

Tema însușirii simbolurilor culturale este ridicată periodic în societatea americană, și nu doar în universități. Madonna a fost acuzată de preluarea stilului „*voguing*”, dans caracterizat prin stilul fotografic și mișcări unghiulare, apărut în comunitățile gay de culoare și latino-americane. Critici pentru însușirea de către ea a simbolurilor culturale au fost aduse în

⁴⁸ Este varianta română pe care am ales-o pentru sintagma din literatura de limbă engleză „cultural appropriation”.

⁴⁹ S. Scafidi, *Who Owns Culture?: Appropriation and Authenticity in American Law*, Rutgers University Press, New Jersey, 2005.

⁵⁰ Acesta este numele primei fraternități a femeilor din colegii, cu misiunea „de a promova prietenia, de a dezvolta la femei intelectul și integritatea, de a cultiva potențialul de lider și de a îmbogăți viețile prin munca în folosul comunității” (<https://www.pibetaphi.org/pibetaphi/>) – accesat 30 ianuarie 2017. Referirea la natura și misiunea organizatorilor are relevanță în contextul acuzațiilor aduse.

⁵¹ La 5 mai, este celebrată victoria armatei mexicane asupra forțelor expediționare franceze mult superioare, în Bătălia de la Puebla, din 5 mai 1862.

⁵² D. Zuegel, *Greek Events at Stanford Prompt Cultural Sensitivity Forum*, May 20, 2014 (<http://www.thecollegefix.com/post/17494/>).

⁵³ L. Eastman, *Wednesday, May 21, 2014* (<http://collegeinsurrection.com/2014/05/cinco-de-mayo-insanity-continues-stanford-fraternities-and-sororities-endure-cultural-appropriation-scolding/>) – accesat 31 ianuarie 2017.

urma punerii videoclipurilor ei muzicale pe fundaluri din America Latină, a folosirii unor haine cu rădăcini culturale specifice Asiei, purtarea saris-ului indian la o ședință foto din 1998, participarea la o serie foto a revistei Harper Bazaar cu imagini de gheșe ș.a.⁵⁴

Cântăreața Gwen Stefani s-a confruntat cu critici pentru felul în care, la lansarea primului ei album solo, „Love, Angel, Music, Baby”, în 2005, s-a înconjurat de femei americane de origine asiatică, îmbrăcate în stilul subculturii Harajuku din Japonia. Între alții, Mihi Ahn a acuzat tratarea acestora și a categoriei pe care ele o reprezintă, ca simple garderobiere din districtul comercial japonez cu nume omonim: Stefani „a luat hipsterele din Tokyo, le-a secat de toate credințele lor de oameni ai străzii și le-a transformat în păpuși chinezești”⁵⁵. Cântăreața „a înghițit o cultură de tineret subversiv în Japonia și «a vomitat» o imagine cu femei asiatice chicotind supus”⁵⁶.

Tipic pentru controversele americane este „exploatarea” muzicii comunității de culoare în anii 1950. Explicația dată de Nadra Kareem Nittle ar fi că:

Întrucât afro-americanii nu au fost acceptați pe scară largă în societatea din SUA la acel moment, directorii de înregistrare au ales să aibă artiști de înregistrare albi care reproduceau sunetul muzicienilor negri. Faptul a dus la forme muzicale, precum rock-n-roll, asociat în mare parte cu albi în ciuda faptului că muzicienii negri erau pionieri ai acestei forme de artă. Mutarea a avut și consecințe financiare, de vreme ce mulți dintre muzicienii negri care au ajutat să se deschidă calea spre succesul rock-n-roll nu au văzut niciodată vreun ban pentru contribuțiile lor la muzică⁵⁷.

În postarea sa privind însușirea culturii negre, Bene Viera a calificat-o pe Kreyashawn, o fată *rapper* albă, drept o nouă dovadă că America a tras mereu foloase din cultura negrilor. Mică, uneori blondă, cântăreața a stârnit agitație cu hit-ul „Gucci, Gucci”, care s-a bucurat de peste 2 milioane de vizualizări pe YouTube. Referirea lui Viera la îmbogățirea cântăreței a fost urmată de comentariul: „Cultura neagră este diversă, are multe sensuri; iar cum se definește cultura neagră variază de la individ la individ. În cazul Kreyashawn, mă refer la interpretarea ei eronată a ceea ce ea consideră a reprezenta cultura neagră și hip-hop”⁵⁸.

În 2013, după o perioadă de glorie de tip „copil minune”, Miley Cyrus a devenit star pop cu single-ul „We Can’t Stop”. În stilul specific de dans cu rădăcini în comunitatea afro-americană (*twerk*⁵⁹), ea ar fi „ilustrat perfect modul în care lumea celebrităților își

⁵⁴ *jbnyc*, Madonna: a critical Analysis – a se vedea (http://www.madonnatribe.com/idol/back_to_school_01.htm).

⁵⁵ *M. Ahn*, Gwenihana. Gwen Stefani neuters Japanese street fashion to create spring's must-have accessory: Giggling geisha!, April 19, 2005 (http://www.salon.com/2005/04/09/geisha_2/) – accesat 31 ianuarie 2017.

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ *N.K. Nittle*, What Is Cultural Appropriation and Why Is It Wrong? (<http://racerelements.about.com/od/diversitymatters/fl/What-Is-Cultural-Appropriation-and-Why-Is-It-Wrong.htm>) – accesat 3 februarie 2017.

⁵⁸ *B. Viera*, Kreyashawn: Another Case of Appropriating Black Culture (<http://www.clutchmagonline.com/2011/06/kreyashawn-another-case-of-appropriating-black-culture/>) – accesat 3 februarie 2017.

⁵⁹ „Twerk” este un tip de dans în care solistul sau solista, de multe ori de sex femeiesc, urmează linia muzicală cu mișcări sexuale provocatoare, incluzând legănarea șoldurilor și o poziție ingenunchetă.

însușește cultura negrilor de eliberare a femeilor. Cântecele interpretat de Cyrus, „We Can't Stop”, a fost scris de Timothy și Theron Thomas și a fost dat lui Cyrus atunci când probabil, ea le-a spus fără să tresară: «Vreau ceva care este perceput ca negru»⁶⁰.

Contestarea folosirii de către majoritari a unor simboluri ale minoritarilor se integrează în contextul mai general al multiculturalismului. La nivel academic, tema preluării simbolurilor ori artefactelor unor alte culturi rămâne controversată, de la afirmare elaborată la negare⁶¹. Pentru Erich Hatala Matthes, clamarea actelor individuale de însușire a simbolurilor culturale ar fi o necesitate rezultând din obligația de a combate marginalizarea socială sistemică⁶². James O. Young face diferența dintre „potențialul ofensiv” al însușirii simbolurilor culturale și eventualul ei efect vătămător, pe care nu-l vede confirmat: „Sunt profund sceptic cu privire la susținerea că artiștii fac mult rău culturilor din care împrumută”⁶³. Alte investigații concluzionează că participarea majoritarilor la o cultură minoritară le permite primilor introducerea „pas cu pas în identitatea celui alt și dezvoltarea empatiei” față de ultimul⁶⁴.

II. Denunțarea simbolurilor majorității

Cele patru fenomene enunțate mai sus – avertizările privind teme sensibile, micro-agresiunile, tratarea catastrofică a realității și însușirea simbolurilor culturale – sunt componente ale unei mișcări ample privind politica identității și a diversității. Ele sunt solidare cu alte manifestări cu motivații identitare având, la rândul lor, efecte profunde asupra sistemului universitar și, prin implicații, asupra întregii societăți americane. Între ele, denunțarea unora dintre simbolurile majorității și cererea ca acestea să fie eliminate. În textul său amintit anterior, „Students Won the Campus Culture War”, Lizzie Crocker a enumerat schimbări obținute de anumite grupări studențești prin presiuni care au mers de la proteste până la greva foamei.

Una dintre cereri a vizat abandonarea simbolurilor și tradițiilor asociate rasismului, colonialismului și sclaviei. Universitatea Yale University a fost ținta presiunii grupurilor protestat-tare să redenumescă Colegiul Calhoun – nume dat în amintirea vicepreședintelui american John C. Calhoun, absolvent în anul 1804 al Universității Yale, recunoscut pentru meritele sale militare și intelectuale, dar care susținuse sclavia. Același tip de presiune a avut în vedere revenirea asupra numelui actual dat clădirilor din campusul Universității Princeton, „Woodrow Wilson”. Înainte de a ajunge președinte al Statelor Unite, Wilson fusese președinte universității⁶⁵. În anul 2016, ambele universități au anunțat păstrarea numelor.

⁶⁰ H. Freeman, Miley Cyrus's twerking routine was cultural appropriation at its worst, *the guardian.com.*, 27 August 2013 (<https://www.theguardian.com/commentisfree/2013/aug/27/miley-cyrus-twerking-cultural-appropriation>) – accesat 3 februarie 2017.

⁶¹ T. Hurka, Should Whites Write About Minorities?, în *Principles: Short Essays on Ethics*, Harcourt Brace, New York, 1999, p. 183-186.

⁶² E.H. Matthes, Cultural Appropriation Without Cultural Essentialism?, în *Social Theory & Practice*, vol. 42, no. 2, 2016, p. 365.

⁶³ J.O. Young, *Cultural Appropriation and the Arts*, Wiley-Blackwell, Oxford, 2010, p. 113. Autorul face aceeași apreciere negativă și cu privire la eventuala vătămare a membrilor acestor culturi.

⁶⁴ M. Waligorska, *Klezmer's After life: An Ethnography of the Jewish Music Revival in Poland and Germany*, Oxford University Press, Oxford, 2013, p. 272.

⁶⁵ A. Markovich, Princeton Board Votes to Keep Woodrow Wilson's Name on Campus Buildings, April 4, 2016 (<http://www.nytimes.com/2016/04/05/nyregion/princeton-board-votes-to-keep-woodrow>

În alte cazuri, inițiativa studenților a avut succes. În primăvara anului 2016, Universitatea Harvard a schimbat titlul „House masters” cu „Faculty Deans”, întrucât „master” avusese conotația de stăpân de sclavi. Numele lui Mulledy Hall and McSherry Hall dat la două dormitoare ale Universității Georgetown, au fost schimbate întrucât cele două personalități autorizaseră în anul 1831 vânzarea a 272 de sclavi.

Colegiul Amherst a retras mascota care purta numele „Lord Jeff”, după numele comandantului militar Lord Jeffery Amherst, cunoscut pentru a fi propus în secolul al XVIII-lea răspândirea de haine contaminate între nativii americani cu care se confrunta pe câmpul de luptă⁶⁶.

În mesajul său din 15 august 2016, Cancelarul Nicholas Zeppos al Universității Vanderbilt, din Nashville, a anunțat că titlul „Confederate Memorial Hall”, „un simbol al excluderii, într-o contradicție care dezbină cu speranțele și visele noastre de a fi o universitate cu adevărat mare și favorabilă incluziunii”, va fi schimbat. Universitatea a eliminat cuvântul „Confederate”, păstrând denumirea „Memorial Hall”⁶⁷. Universitatea din Mississippi a anunțat că fanfara nu va mai cânta piesa „Dixie” la evenimentele sportive, căci aceasta a fost imnul neoficial al Statelor Confederate ale Americii în timpul Războiului Civil⁶⁸.

Reorganizarea sistemului de repere istorice este considerată o componentă a politicii pro-minoritate, în care sistemul de învățământ superior investește substanțial. Universitatea Princeton a alocat 165 de milioane de dolari pentru politica diversității, echității și incluziunii, ale cărei 41 de puncte urmau să fie clarificate de un grup de lucru la sfârșitul anului 2015. În luna mai 2016, 20 de recomandări fuseseră deja stabilite⁶⁹.

În societatea americană, tendința de negare a referințelor tradiționale ale majorității a luat forme variate, între altele, prin impunerea gusturilor în funcție de rasă. Un exemplu este fenomenul „poptimism”-ului, i.e., solicitarea unui consens valoric artificial motivat de politica identității. Tendința de normativizare a gusturilor și a autenticității este mai generală, ea se regăsește în manifestările legate de artă ale mai tuturor celor „care au căutat să separe ce este înalt de ce este jos, arta de gunoi, folk-ul autentic de produsul comercial, noutatea rea de tradiția bună”⁷⁰. Poptimism-ul nu ar cere doar devotament față de idolii pop, ci și vehemență față de cei care nu sunt la fel de îndrăgostiți de muzica pop. Promotorii mișcării susțin că:

wilsons-name-on-campus-buildings.html?action=click&contentCollection=N.Y.%20%2F%20Region&module=RelatedCoverage®ion=Marginalia&pgtype=article) – accesat 3 februarie 2017.

⁶⁶ E. Shire, Renaming Buildings and Removing Mascots Doesn't Cure Racism, The Daily Beast, March 11, 2015 (<http://www.thedailybeast.com/articles/2015/11/02/renaming-buildings-and-removing-mascots-doesn-t-cure-racism.html>) – accesat 3 februarie 2017.

⁶⁷ N.S. Zeppos, Message from Chancellor Zeppos on Memorial Hall resolution, Vanderbuilt News, August 15, 2016.

⁶⁸ A. Ganuchau, For Ole Miss sports, „Dixie” is dead, Mississippi Today, August 2016 (<https://mississippitoday.org/2016/08/19/for-ole-miss-sports-dixie-is-dead/>).

⁶⁹ A se vedea Progress Report on the Recommendations of the Special Task Force on Diversity, Equity and Inclusion, May 2016 (http://inclusive.princeton.edu/sites/default/files/images/2016/Princeton_inclusion_2016.pdf). Între recomandări, înființarea unui post de decan responsabil cu diversitatea și incluziunea, noi programe privind diversitatea adăugate la cele existente, extinderea finanțării pentru organizațiile studențești stabilite pe bază identitară, un Ombudsman pentru studenții care reclamă tratament discriminator, politici care interzic partizanatul, discriminarea și hărțuirea, finanțări pentru programe publice privind identitatea și diferența.

⁷⁰ J. Rosen, The Perils of Poptimism. Does hating rock make you a music critic, Slate, May 9, 2006 (http://www.slate.com/articles/arts/music_box/2006/05/the_perils_of_poptimism.html) – accesat 8 februarie 2017.

exprimarea neplăcerii față de Taylor Swift sau Beyoncé nu este doar o preferință în chestiuni muzicale, ci dezvăluirea unei probe posibile de părtinire. Cu greu trece o săptămână pe terenul criticii muzicale, fără ca astfel de acuzații să zboare încoace și încolo. Acum câțiva ani, într-un caz deosebit de urât dirijat de critici proeminenți, independentul Stephin Merritt de la „Magnetic Fields” a fost acuzat de rasism pentru exprimarea aprecierii lui față de piesa „Zip-a-Dee-Doo-Dah”, din muzicalul Disney „Song of the South” (acum rasist), și aversiunea sa generală față de hip-hop⁷¹.

III. Obiecții din perspectiva terapiei cognitiv comportamentale și a pedagogiei

Greg Lukianoff și Jonathan Haidt au deschis articolul lor, „The Coddling of the American Mind”, care a mobilizat specialiști și opinia publică⁷², ducând la replici preluate și în emisiuni video⁷³ și radio⁷⁴, prin câteva rânduri de impact:

Se întâmplă ceva ciudat în colegiile și universitățile din America. Se ridică o mișcare, nedirijată, determinată în mare măsură de către studenți, de a curăța campusurile de cuvinte, idei și subiecte care ar putea să provoace disconfort sau jigniri. În decembrie anul trecut, Jeannie Suk a scris într-un articol on-line pentru *The New Yorker* despre studenții facultăților de drept, cerând colegilor săi profesori de la Harvard să nu predea dreptul legat de viol – sau [...] chiar să nu folosească cuvântul „viol” (ca în „violează legea”) ca nu cumva să provoace studenților un stres. În luna februarie, Laura Kipnis, profesoară la Universitatea Northwestern, a scris un eseu în *The Chronicle of Higher Education* care descria nouă politică introdusă în campus drept o paranoia sexuală – și ca urmare a fost supusă unei investigații îndelungate după ce studenții care s-au simțit ofenșați de articol și printr-un tweet trimis de ea au înaintat o plângere bazată pe Capitolul IX⁷⁵. În luna iunie, un profesor care s-a protejat folosind pseudonimul a scris un eseu pentru Vox descriind cât de prudent trebuie să fie astăzi în timpul

⁷¹ S. Austerlitz, The Pernicious Rise of Poptimism, The New York Times Magazin, April 4, 2014.

⁷² Este de avut în vedere că autorii sunt doi specialiști: Greg Lukianoff e avocat constituțional și CEO al Fundației pentru Drepturile Individuale în Educație. Jonathan Haidt, psiholog social, a studiat războaiele culturale americane.

⁷³ A se vedea: (<https://www.thefire.org/lukianoff-haidt-on-the-coddling-of-the-american-mind/>) – accesat 8 februarie 2017.

⁷⁴ A se vedea (<http://radiowest.kuer.org/post/coddling-american-mind>) – accesat 8 februarie 2017.

⁷⁵ Capitolul („Titlul”) IX este o lege din anul 1972 menită să asigure interpretarea și sancționarea discriminării sexuale și hărțuirea în școli și universități. Pentru o analiză critică a legii în contextul „protejării identitare revendicative”, a se vedea R.L. Shibley, *Twisting Title IX*, Encounter Books, New York, 2016. Autorul analizează mai multe situații de aplicare a Titlului IX pe care le consideră excesive. Un singur exemplu care pune în evidență standardele de interpretare ale lui Shibley: o studentă de la Universitatea Oregon a strigat o glumă unui cuplu care se plimba în fața ferestrei ei: „Eu am fost prima”, eufemism pentru „Am fost prima care a făcut sex cu el”. I s-au adus cinci acuzații privind comportamentul: încălcarea contractului de locuire în universitate (două motive), perturbarea vieții universitare, comportament dezordonat și hărțuire. În opinia lui Robert Shibley, cheia impactului legii Titlul IX și a interpretărilor sale este posibilitatea sistării finanțării federale. Astfel, burocrația federală impune universităților să urmeze propriile ei obiective, limitând în învățământul superior protecția primului amendament și a altor principii constituționale. Ar fi de notat în context că Encounter Books este o editură conservatoare, care a avut un contencios cu *The New York Times Book Review* (n.n.)

predării: „Sunt un profesor liberal [social-democrat, în etichetarea ideologică din Europa – n.a.] și studenții mei liberali mă înspăimântă”⁷⁶.

O astfel de judecată, exprimând o atitudine și o filozofie socială, are de trecut testul mai exigent al evaluării empirice și de drept. Sensibilitățile luate în considerare prin avertizări, micro-agresiuni și tratarea catastrofică a realității constituie subiectul terapiei cognitiv comportamentale. Disciplina a fost capabilă să ofere soluții efective pentru o serie largă de situații, incluzând tratamentul anxietății și depresiei. Procedeele asigură suferinșilor instrumente de autoprotecție pe durată lungă prin minimalizarea gândirii distorsionate, precum supra-generalizarea, neîncrederea și raționamentul emoțional⁷⁷. Identificarea distorsiunilor, descrierea faptelor de dincolo de emoții, luarea în considerare a interpretărilor alternative astfel încât să se apropie de fapte produc în timp o igienizare morală. Terapia cognitiv comportamentală „asigură abilități de gândire critică de un tip pe care educatorii s-au străduit mult timp să-l atingă. În aproape orice fel de a o înțelege, gândirea critică necesită fundamentarea convingerilor pe probe, mai degrabă decât pe emoție sau dorință și educă în spiritul căutării și evaluării dovezilor care ar contrazice ipoteza inițială”⁷⁸.

Achizițiile enumerate contestă și ele, drept urmare, tipul de abordare al corectitudinii politice hiperbolizate (protejării identitare revendicative). Avertizările privind teme sensibile și tratarea micro-agresiunilor și a tratamentului catastrofic în campusurile americane sunt contestate de cercetările de natură psihologică⁷⁹.

Alte argumente de natură critică la adresa protejării identitare revendicative au venit din abordarea pedagogică⁸⁰. Persoanele se obișnuiesc cu un discurs al deznădejdiei, o contemplare a „suferinței de zi cu zi”. Rănile sunt acutizate, întrucât cei care asumă statutul de victimă și cei care sunt identificați ca făptuitori nu reușesc să perceapă deplin dimensiunea răutăcioasă a iluziilor. Persoanele care se simt ofensate petrec mult timp într-un dialog interior asupra aprecierii corecte sau greșite pe care urmează să o dea formelor interpretabile a ceea ce sunt învățați că pot reprezenta, spre exemplu, micro-agresiunile. Tentației protestului i se adaugă temerea că atitudinea lor va crea și mai multe probleme pentru ei și pentru alți membri ai grupului de care aparțin⁸¹.

⁷⁶ G. Lukianoff and J. Haidt, op. cit.

⁷⁷ G. Lukianoff and J. Haidt, op. cit.

⁷⁸ *Ibidem*.

⁷⁹ Faptul nu exclude că unele din dificultățile pe care le au studenții „rezultă din ce se întâmplă în viața universitară, și nu din cauza experiențelor anterioare, pe care nu le mai pot controla” (*P.J. Caplan, F.C. Jordan, C. Ford, The Voices of Diversity: What Students of Diverse Races/Ethnicities and Both Sexes Tell Us About Their College Experiences and Their Perceptions About Their Institutions’ Progress Toward Diversity, Aporia 6.3, 2014: vol. 6, no. 3, 2014, p. 64*).

⁸⁰ Un întreg curent în pedagogie susține aceste forme ale corectitudinii politice hiperbolizate (*culturally sustaining pedagogy*) motivându-le prin scopul „de a perpetua și întări ... pluralismul lingvistic, literar și cultural ca o componentă a proiectului democratic al școlarizării” (*D. Paris, Culturally sustaining pedagogy: A needed change in stance, terminology, and practice, Educational Researcher, no. 3, 2012, p. 93*).

⁸¹ Invocând achizițiile pedagogiei, unii autori resping o abordare *pro* sau *contra*, motivând că actualul univers de discurs asupra avertizărilor privind teme sensibile, micro-agresiunilor etc. înseamnă o simplificare a realității. Aceste solicitări ar reflecta cerința studenților pentru o „Pedagogie implicată”, una care „nu le oferă informații fără a aborda legătura dintre ceea ce ei învață și experiența mai generală

O referință a criticii din perspectivă pedagogică aparține Asociației Americane a Profesorilor Universitari, înființată în anul 1915 pentru a proteja libertatea academică în universitățile din SUA. În luna august 2014, asociația a elaborat un raport care evalua fenomenul avertizărilor în următorii termeni:

Prezumția că studenții trebuie să fie protejați, mai degrabă decât provocați în timpul orelor este simultan infantilizantă și anti-intelectuală. Ea dă confortului o prioritate mai mare decât angajamentului intelectual și [...] singularizează prin atenția acordată subiectelor controversate din punct de vedere politic, cum ar fi sexul, rasa, clasa, capitalismul și colonialismul. Într-adevăr, în cazul în care astfel de subiecte sunt asociate, corect sau nu, cu factori declanșatori [ai suferințelor de stres post-traumatic], ele sunt susceptibile de a fi marginalizate, dacă nu cumva vor fi evitate în totalitate de către cadrele didactice din facultate care se tem de introducerea unor plângeri privind ofensa sau disconfortul unora dintre studenții lor. Cu toate că toți membrii facultăților se află sub amenințarea potențialelor acuzații de acest tip, sunt în special expuși riscului profesorii netitularizați și cei angajați conjunctural. În acest fel, cererea de avertizări privind teme sensibile creează un „climat rece”, represiv, pentru gândirea critică în clasă⁸².

IV. Confruntarea corectitudinii politice cu Primul Amendament

Fenomenele enumerate anterior, foarte prezente în sistemul universitar american, fac parte din curentul mai general al corectitudinii politice care a marcat cultura americană în ultimele trei decenii. Politica corectă include invitația de a elimina, ori interzice, limbajul urii, definit ca discurs cu caracter rasist, religios și sexist. Aspirația spre constituirea unor comunități bazate pe civilitate a dus și la promovarea unor „coduri de limbaj” care au schimbat lexicul corpurilor profesionale.

În Statele Unite, orizontul de manifestare a politicii corecte, cu presiunea ei de normare a discursului, este limitat de înfruntarea cu libertatea de exprimare. Iar ultima se află sub protecția Primului Amendament⁸³, relevant în primul rând pentru organizațiile publice federale sau statale, precum universitățile, considerate „agenți ai statului”⁸⁴ (*state action doctrine*).

a vieții lor” (*A.M. Carter, Teaching with Trauma: Trigger Warnings, Feminism, and Disability Pedagogy, Disability Studies Quarterly, vol. 35, no. 2, 2015*) – (<http://dsq-sds.org/article/view/4652/3935>).

⁸² AAUP, On Trigger Warnings, August 2014 (<https://www.aaup.org/report/trigger-warnings>) – accesat 19 februarie 2017.

⁸³ Așa cum există o mișcare amplă de promovare a corectitudinii politice, asemănător există una, cu accente radicale, de opoziție. Disputa de natură ideologică nu face subiectul acestei analize. Ca sugestie pentru limbajul pozițiilor *pro*, a se vedea *J.N. Wilson, The Myth of Political Correctness. The Conservative Attack on Higher Education*, Duke University Press, Durham and London 1995; pentru pozițiile critice la adresa corectitudinii politice menționez volumul semnat de *Alan Charles Kors și Harvey A. Silverglate: The shadow University. The Betrayal of Liberty on America's Campuses*, HarperPerennial, New York, 1998. Aici, codurile de limbaj sunt acuzate de „introducerea unui climat represiv”, nu neapărat prin amploare, ci prin „reconstrucția curajului, autonomiei și conștiinței persoanelor” (p. 98).

⁸⁴ Tema este discutată amplu, uneori cu implicații controversate, în dezbaterile jurisprudențiale constituționale americane. O subtemă este și aplicarea doctrinei la anumite universități private.

Conform doctrinei stabilită la începutul secolului XX de judecătorii Oliver Wendell Holmes și Louis D. Brandeis, exercițiul legitim al libertății de exprimare își pierde legitimitatea doar dacă produce un „pericol clar și iminent”⁸⁵. Există și alte tipuri de reglementare a discursului, dar numai în situații care nu pun în discuție principiul de fond al libertății. Între categoriile de restricționare legitimă a manifestărilor intră afișarea obscenităților în parcuri, locuri de plimbare – interpretate ca „forumuri publice”⁸⁶. Spre deosebire de obscenitate⁸⁷, limbajul blasfemiator, chiar vulgar, este protejat⁸⁸. Autoritățile pot controla mesajele lansate în „spațiile publice limitate”, precum esplanadele din fața unor clădiri guvernamentale, zonele din jurul penitenciarelor etc. Dar acestui control motivat de interesele guvernării i se cere să folosească norme neutre în conținut și cu raportare la momentul, locul și maniera mesajelor⁸⁹.

Nu intră sub protecția Primului Amendament amenințările, chiar dacă sunt doar implicate – cazul publicării de liste cu datele femeilor care au avut întreruperi de sarcină și ale persoanelor care le-au asistat⁹⁰. Acțiunile cu rol de intimidare, precum arderea unei cruci pe terenul unei familii de culoare, sunt și ele sancționabile, nu și același comportament în timpul unei manifestații politice⁹¹.

Primul Amendament protejează limbajul ofensiv la adresa oficialilor, chiar și „atacurile vehemente, caustice, supărător de stridente”, pentru a lăsa cât mai deschisă dezbaterea de interes public⁹². Femeile și bărbații care nu sunt „persoane publice” și au fost insultați, calomniati pot primi în justiție reparații pentru defăimarea lor⁹³.

Problematica libertății de expresie în cadrul sistemului de învățământ a devenit subiectul mai multor decizii judecătorești. Hotărârea *West Virginia State Board of Education v. Barnette* a stabilit în anul 1943 că anumite forme de comportament sau exprimări simbolice în instituțiile școlare se bucură de protecția Primului Amendament. Interpretarea a fost întărită printr-o decizie din 1969 (speța *Tinker*) care a apreciat drept neconstituțională suspendarea unor liceeni care purtasera, în școală, banderole de protest împotriva războiului din Vietnam⁹⁴.

Autoritatea Primului Amendament asupra spațiului universitar public a fost enunțată în termeni neechivoci încă din anul 1972:

⁸⁵ A se vedea *Schenck v. United States* (1919).

⁸⁶ A se vedea *Perry Education Ass'n v. Perry Local Educators' Ass'n* (1983).

⁸⁷ A se vedea testul lui Miller: un materialul este obscen dacă (1) o persoană medie, urmând standardele comunitare contemporane, apreciază că acesta exprimă preocupări sexuale rușinoase sau morbide; (2) descrie un comportament sexual evident ofensator; (3) este lipsit de valoare literară, artistică, politică sau științifică [*Miller v. California* (1973)].

⁸⁸ A se vedea *Cohen v. California*, 403 U.S. 15 (1971). Paul Robert Cohen, care fusese incriminat în Statul California pentru că purtase într-un tribunal o jachetă pe care scris „Fuck the Draft”, a fost găsit nevinovat de Curtea Supremă.

⁸⁹ Relativ la susținerea unor manifestații într-un parc cu funcții multiple, care pot duce la distrugerii ale facilităților [a se vedea *Thomas v. Chicago Park Dist* (2002)]. Relevantă este și distincția dintre „spațiile publice” și proprietățile guvernamentale fără statut de „forum”, precum terenul din fața unei închisori [a se vedea *Adderley v. Florida* (1966) sau aeroporturi (*International Society for Krishna Consciousness v. Lee* (1992))].

⁹⁰ A se vedea *Planned Parenthood of the Columbia/Willamette Inc. v. American Coalition of Life Activists* (9th Cir. 2002).

⁹¹ *Virginia v. Black* (2003).

⁹² *New York Times v. Sullivan* (1964).

⁹³ *Gertz v. Robert Welch, Inc.* (1974).

⁹⁴ *Tinker v. Des Moines Independent Community School District* (1969).

Precedentele Curții nu lasă loc opiniei că, din cauza nevoii de ordine, protecția Primului Amendament ar avea mai puțină forță în campusurile colegiilor decât în comunitate în general. Dimpotrivă, „protecția vigilentă a libertăților constituționale nu este nicăieri mai necesară decât în comunitatea școlilor americane”⁹⁵.

Peste un an, pronunțându-se asupra titlului unui articol dintr-un ziar studentesc: „Motherfucker Acquitted”, Curtea Supremă a găsit că diseminarea ideilor într-un campus universitar nu poate fi oprită pe motivul decenței, oricât de lipsite de gust sunt acestea⁹⁶.

Din anii 1980, în SUA au existat mai multe încercări legislative la nivel statal de a scoate din discursul public acțiunile de tip *fighting words* (*offensive words*). Curtea Supremă le-a invalidat în numele Primului Amendament⁹⁷. Codul de limbaj a Universității din Michigan, adoptat în 1988, a fost denunțat peste un an căci sancționarea unor manifestări „exclusiv pe motivul că sunt neconvenabile sau ofensatoare” a fost considerată a încălca legea fundamentală⁹⁸. În anul 1991, o curte federală a invalidat codul de limbaj al Universității din Wisconsin⁹⁹. A urmat, în 1995, declararea neconstituțională a unui nou cod de limbaj al Universității Michigan¹⁰⁰. În același an, a fost invalidat, pentru întâia oară, codul de limbaj al unei universități private, Stanford, de către o curte superioară din California (de data aceasta, în raport cu o lege californiană care aplica Primul Amendament la colegiile private)¹⁰¹. Astfel de hotărâri de tip „eliberare” de coduri de limbaj au continuat și în anii următori, condiționate de contextele specifice¹⁰².

Echilibrul dintre cerințele Primului Amendament și voința de a răspunde nevoii unor spații universitare cât mai protectoare pentru grupurile vulnerabile depinde de mulți factori și de actori sociali puternici¹⁰³. Din anii 1990 până astăzi, conducerile universităților¹⁰⁴ și școlilor¹⁰⁵ au continuat să introducă reguli în materia atitudinilor și a exprimării, cu caracter obligatoriu, expresie a codurilor lor etice/profesionale, până la formele severe ale politicii corecte hiperbolizate. Se observă totuși o tendință de reflux în școli în sistemul preuniversitar. În zece

⁹⁵ *Healy v. James* (1972) – a se vedea State of the Law: Speech Codes, FIRE (<https://www.thefire.org/in-court/state-of-the-law-speech-codes/>) – accesat 19 februarie 2017.

⁹⁶ *Papish v. Board of Curators of the University of Missouri* (1973).

⁹⁷ *R.A.V. v. City of St. Paul* (1992).

⁹⁸ *Doe v. University of Michigan* (1989).

⁹⁹ *The UWM Post, Inc. v. Board of Regents of the University of Wisconsin System* (1991).

¹⁰⁰ *Dambrot v. Central Michigan University* (1995).

¹⁰¹ *Corry v. Leland Stanford Junior University* (1995).

¹⁰² O trecere revistă a lor, detaliată, se găsește pe site-ul organizației Foundation for Individual Rights in Education (FIRE): (<https://www.thefire.org/in-court/state-of-the-law-speech-codes/>) – accesat 20 februarie 2017.

¹⁰³ Protecția Primului Amendament este o referință determinantă. În același timp, cercetările lui Jessica Grogan indică faptul că pentru generațiile actuale din sistemul universitar american, temele vulnerabilității emoționale, ale comunicării deschise la nivel de grup și ale empatiei față de experiențe diferite reprezintă o parte importantă ale așteptărilor lor (*J. Grogan, Encountering America: Humanistic Psychology, Sixties Culture, and the Shaping of the Modern Self*, HarperPerennial, New York, 2013).

¹⁰⁴ Conform unui studiu din 2011 al Foundation for Individual Rights in Education, care a folosit date dintr-un număr de 392 de campusuri, o proporție de 65% au introdus coduri etice care, în opinia cercetătorilor, încălcau garanțiile Primului Amendament.

¹⁰⁵ Conform unui raport al FIRE, din anul 2017, din 449 de școli investigate, o proporție de 39,6% păstrau politici aflate în conflict cu Primul Amendament (Spot Light on Speech Codes 2017, FIRE, 2017) – (https://d28htnjz2elwuj.cloudfront.net/wp-content/uploads/2016/12/12115009/SCR_2017_Full-Cover_Revised.pdf) – accesat 23 februarie 2017.

ani, proporția școlilor cu politici contrare libertății de exprimare s-a redus de la 49,3% la 39,6%¹⁰⁶. Scăderea este și mai importantă în cazul școlilor publice: de la 78,0% la 33,9%¹⁰⁷. În ce privește evoluția din universități, există mai multă stabilitate.

În raport cu universitățile și școlile de stat, cele private au un drept propriu de reglementare mai larg, iar criteriul libertății de exprimare nu exclude școlile și universitățile de la beneficiul fondurilor publice¹⁰⁸. În instituțiile de educație private a apărut recent și o mișcare de asumare a libertății de exprimare. Universitatea din Chicago, Universitatea Princeton, Universitatea Johns Hopkins, Universitatea din Columbia, Universitatea din Wisconsin¹⁰⁹ au adoptat în anul 2015 declarații în favoarea susținerii libertății academice¹¹⁰.

O mișcare de susținere a libertății de exprimare *versus* codurile de limbaj s-a manifestat și în organismele profesionale ale cadrelor didactice. Asociația Americană a Profesorilor Universitari, care a împlinit de curând 100 de ani în slujba libertății academice, a subliniat importanța măsurilor de persuasiune în favoarea comportamentului decent, în locul politicilor de interzicere a limbajului ofensiv: sancționarea comportamentelor ostile și nu a limbajului; introducerea temelor toleranței și respectului în cursuri și manuale; darea exemplului prin discurs și conduită personală; asumarea de către liderii studenților din campusuri a unei atitudini civilizate capabile să fie un model pentru colegii lor¹¹¹.

V. Corectitudinea politică în raport cu dreptul la viață privată socială

Indiferent de sfera de cuprindere a corectitudinii politice, de la opunerea la rasismul și sexismul programatic până la extensii de genul protejării identitare revendicative, supunerea ei la exigențele libertății de exprimare este de neocolit. Prin natura sa, corectitudinea politică introduce un conflict între valorile demnității și libertății. Argumentez că formele hiperbolizate ale corectitudinii politice pun încă o problemă de drept, de data aceasta din interiorul demnității însăși: tensiunea cu dreptul la „viață privată socială”¹¹², înțeles ca „drept al persoanei de a stabili și de a dezvolta relații cu alte ființe umane și lumea exterioară”¹¹³.

¹⁰⁶ Spot Light on Speech Codes 2017, FIRE..., p. 4.

¹⁰⁷ Idem, p. 7.

¹⁰⁸ Pentru o analiză a aspectelor tehnice implicate de intervenția legilor federale în cazul colegiilor vezi R.B. Standler, Possibility of „State Action” by Private Colleges in the USA (www.rbs2.com/edu.pdf), 11 Aprilie 2011.

¹⁰⁹ Universitatea din Wisconsin care fusese sancționată de o curte federală pentru codul său de limbaj, promovase și la începutul anilor 2010, politici de control al limbajului (S. Harris, Speech Code of the Month: University of Wisconsin System, FIRE, June 4, 2010, <https://www.thefire.org/speech-code-of-the-month-university-of-wisconsin-system/>) – accesat 23 februarie 2017.

¹¹⁰ Spot Light on Speech Codes 2017, FIRE, 2017, p. 9 – (https://d28htnjz2elwuj.cloudfront.net/wp-content/uploads/2016/12/12115009/SCR_2017_Full-Cover_Revised.pdf) – accesat 23 februarie 2017.

¹¹¹ A se vedea On Freedom of Expression and Campus Speech Codes, declarație elaborată în luna iunie 1992, adoptată de către Consiliul Asociației în luna noiembrie 1994 (<https://www.aaup.org/report/freedom-expression-and-campus-speech-codes>) – accesat 23 februarie 2017.

¹¹² A se vedea C. Birsan, Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole, Vol. I Drepturi și libertăți, C.H. Beck, București, 2005, p. 618 și I. Roagna, Protecting the right to respect for private and family life under the European Convention on Human Rights, Council of Europe, Strasbourg, 2012, p. 14.

¹¹³ Formularea folosită de judecătorii europeni în cauzele *Niemietz c. Germany* (1992), *Burghartz c. Switzerland* (1994), *Friedl c. Austria* (1995).

Solicitarea ca profesorii să folosească avertizări întrucât apar teme sensibile nu rezultă din cerințele profesionale. Tratarea miturilor Persefonei și a lui Daphne – ca să ne oprim la acest exemplu – din perspectiva frumuseții limbii și a construcției imaginarului ține și de tradiția disciplinei, este și expresia afirmării unei personalități profesionale. Ambele sunt susținute de libertatea academică, sub dubla ei fațetă, a cercetării și a predării¹¹⁴. Cadrele didactice nu oferă doar informații, ci atitudini umane și intelectuale.

Precum regizorii care pun în scenă interpretări foarte moderne ale pieselor de teatru clasice, un profesor ar putea să mizeze pe o abordare radical nouă a miturilor vechi, precum al Persefonei și al lui Daphne. Printre altele, el le poate găsi relevante din perspectiva mărturiilor asupra formelor de cruzime ale lumii din care au crescut. Cadrul didactic va urma *liber* o astfel de cale neconvențională doar dacă are convingerea intimă a valorii interpretării, pentru studenți și pentru domeniul său de specialitate. Clasică ori novatoare, perspectiva propusă de cadrul didactic audienței este intim legată de împlinirea vieții lui profesionale. Devoțiunea pentru o anumită abordare a temei de studiu, și nu a alteia, indică importanta semnificație, pentru profesor, a relațiilor pe care le dezvoltă cu studenții.

Împlinirea vieții profesionale este o componentă a dreptului la viață privată a ființei umane. Asocierea dintre profesiune și identitatea persoanei în perspectiva dreptului persoanei de a se bucura de viața privată socială a fost consacrată de judecătorii europeni în cauza *Niemietz c. Germania*¹¹⁵. În speța invocată, persoana al cărei drept era apărat avea profesia de avocat, iar categoria privilegiată profesional era cea a clienților. Statutul cadrului didactic universitar în relațiile cu studenții pe care-i îndrumă este analog situației din speța cauza *Niemietz c. Germania*. *Libertatea academică reprezintă, sub dimensiunea ei de predare și de cercetare, chiar pandantul dreptului la viață privată socială în raport cu activitatea universitară*. Conexiunea pe care o facem între libertatea academică și viață privată socială subliniază limitele intervenției catedrelor asupra conținutului și stilului materiei predate de cadrele didactice universitare. Faptul că includerea în cursuri a unei perspective sau interpretări a evenimentelor și autorilor este lăsată la latitudinea cadrului didactic reprezintă un principiu recunoscut al libertății academice¹¹⁶. Totuși, în condițiile în care însăși libertatea academică este supusă unor presiuni din perspectiva corectitudinii politice, înțelegerea acesteia ca exercițiu al dreptului la viață privată socială îi dă un plus de autoritate.

Manifestările de tipul micro-agresiuni depășesc problematica universitară, deși unele dintre cele mai relevante cazuri apar în campusurile colegiilor. Și acestea reprezintă, pe lângă actul exprimării, un exercițiu al dreptului persoanei de a stabili și de a dezvolta relații cu alte ființe umane. Când cineva afirmă „Există doar o singură rasă, rasa umană” sau „Trăim într-o societate postrasială”, ori „Oricine poate să reușească dacă muncește suficient de mult”¹¹⁷, într-un context de grup, el nu enunță doar o opinie intelectuală. Ci se situează ca partener într-un dialog sau ca un solist în fața unei audiențe: își afirmă propria identitate.

¹¹⁴ Libertatea academică înseamnă libertatea de cercetare și libertatea de a preda. Ultima, alături de dimensiunea individuală, implică și un exercițiu colectiv – la nivelul departamentului, facultății, catedrei sau colectivului profesional (*L. Andreescu, Libertatea academică*. Între teorie și politicile universitare, Institutul European, București, 2010, p. 56- 57).

¹¹⁵ *Niemietz c. Germany* (1992), § 29.

¹¹⁶ *L. Andreescu, Libertatea academică ...*, p. 58.

¹¹⁷ „There is only one race, the human race”; „It’s post racial society”; „Everyone can succeed if they work hard enough” (a se vedea Tabelul 1).

Ca oricărui alt drept derogabil, și exercițiului dreptului la viață privată i se pot pune restricții legitime. În cazul micro-agresiunilor este fundamentală absența intenției de a ofensa, ca și faptul că, inerent, autorii nu au cum să conștientizeze, dincolo de anumite limite, sensibilitățile persoanelor cărora li se adresează – fapt care confirmă criteriul bunei credințe. Contenciosul dintre două persoane privind eventuala micro-agresiune nu intră doar în logica „libertatea mea contra sentimentului tău de demnitate”, ci și într-una pe același palier: „dignitatea mea ca prelungire în viața socială a vieții mele private” *versus* „dignitatea ta în formularea pe care o definești tu”.

Adoptarea simbolurilor minoritare și cererile de excludere a unor simboluri ale majorității nu țin, nici ele, numai de o problematică a exprimării. Acestea constituie forme de reprezentare a unor identități intelectuale; în sensul mai larg, a unor identități culturale, individuale și colective. În consecință, reprezintă și un exercițiu al dreptului la viață privată socială a tuturor celor implicați. Spre deosebire de cazurile anterioare, adoptarea simbolurilor minoritare nu vizează, decât prin excepție, interdicții instituționale ori juridice. Cererile de excludere a unor simboluri ale majorității fac parte din domeniul mai larg al eticii memoriei. Ambele categorii mobilizează comunități și eventual, instituții cu competențe de politici publice. Ca urmare, ele nu ridică atât o problematică a drepturilor, ci una a contractului social într-o societate multiculturală. Analiza în paradigma drepturilor, folosită aici, nu poate acoperi subiectul contractului social.

Concluzii

Regimul american al libertății academice dispune, prin comparație cu restul sistemelor naționale din lumea occidentală, „de cea mai elaborată teorie a libertăților universitare”, cu o pronunțată „turnură individualistă”¹¹⁸. La rândul ei, libertatea academică își extrage resursele din dreptul libertății de exprimare, al libertății de asociere, al liberului schimb de idei. În perspectiva Curții Supreme a Statelor Unite, sala de clasă reprezintă „o «piață a ideilor». Viitorul națiunii depinde de participarea la schimbul perseverent de idei care revelează adevărul «din mulțimea discursurilor...»”¹¹⁹.

În acest sens, în sistemul școlar american și, în particular, în sistemul academic, procesul educativ se fondează pe ideea de libertate, în sfera ei cea mai amplă. O astfel de încadrare a vieții educaționale nu a împiedicat totuși dezvoltarea politicilor de protecție a persoanelor vulnerabile spre excese anti-liberale capabile să tulbure întregul sistem. Principiul libertății a intrat în coliziune cu ideile demnității și non-discriminării.

Cum este posibilă reechilibrarea? Am arătat că, în paradigma sistemului european de protecție a drepturilor omului, activitatea didactică poate primi protecția dreptului la viață privată în sensul dreptului la viață privată socială. Interpretarea formelor de corectitudine politică hiperbolizată în raport cu exigențele vieții private sociale face loc unui principiu cheie în armonizarea valorilor libertății și demnității: *nu există demnitate fără libertate*¹²⁰. Ar fi de bănuțit că o astfel de înțelegere găsește chiar mai multă receptivitate pe sol american.

¹¹⁸ L. Andreescu, *Privilegiile savante*, Institutul European, București, 2013, p. 184 și respectiv p. 189.

¹¹⁹ *Keyishian v. Board of Regents* (1995) apud L. Andreescu, *Privilegiile savante...* p. 193.

¹²⁰ A se vedea pentru alte argumente: G. Andreescu, *Liberalismul împotriva lui însuși*, în S.A. Matei, C. Dobrescu, E. Copilaș, *Liberalismul, pro și contra*. O carte ce încearcă să conserve diversitatea de idei, Ed. Adenium, Iași, 2015, p. 219-235.